ORRILLA
17
Barikua
Bilbao, 1935

Euzkadi

ARPIDE-SANEURRIJA
Bilbao'kua... ... 6,00 irko. iru hile
Bilbao'atazkua 7,50 „ „
Idazki-Itunmena 62,00 „ urtez
Atzarrijetakuak 100,00 „ „
Beldayen itunduba

XXIII urtia || Idazkolea ta Banakolea: Correo, 17,1.º || 234 Idazkutxa || 17.810 Urrutizkiña || 6.986 zenbakija

Egunekua

Otza

Ofila'ren gafitik gorantz egiten asita gagoz. Eta alan eta gusti be, esku-oñak ixotzetan saftuta daukaguzala esan leike. ¡Olango otzik!

Ixidor Deuna'ren egunian Begoña'ko lugiñen jaira joyan lugin batek iñuanez, aurtengo mayatza lango mayatzik, bere bixi gustijan be ez ei-da ixan.

Onetara itz-egiten eban lugiña, gu baño zaftzubagua zan. Eta zijo au dala-ta, aren bixitza gustiko bafirik eztakigu. Baña gure aldijan, beñepein, aurtengo lango ofil otzik ixan daneko ezaguerarik eztogu.

Emen, Bilbao'n, mendirantz urten barik bixi garanok, ondiño kukua'ren otsik entzun barik gagoz.

Baña ofila'k egiten dauzalako egun otz-ak egiten jafaitzen ba-dausku, mendi-ziaf dabiltzazanak be kuku-abesti asko entzuterik eztabe ixango. Kukua bera be, gero, otz-zalia baño bero-zalia geyago da, ba. Negu-zalia baño, udabafi-zaliagua.

Kukua'ren abestija, ufetxindofenaren antzik bakua ba-da, be, udabafiko abestija da, udabafijaz batera entzun oi-dan abesti berezija.

Kukua'k abestuko ba-dau, egun argi ta alayak biaf dauz: bixitzea dikufen eguzki-argiz bizkoftzen diran udabafijaren gogua diran egun alayak.

Kukua'ren abestirik alayenak, egun-ufatziaz batera soluetaratuten diran lugiñen mokil-auskijak mokil-ganietan ataraten daben otsaz batera entzuten diranak ixaten dira.

Lugiñak soluetako mokil gogofak euren mokil-auskin aundijakaz austuten juateko, baña, eguraldi eguzkitsubak biaf ixaten dira. Eta aurtengo ofila'n ikusten eztana, orixe da: eguzkijaren berotasuna. ¡Au da eguraldijaren otza...!

Bai-dabiltz

Efiketearen arijari elduta ara-onaka ibili dabiltzan ofeik, irakufle, nora elduko diran ezpa-dakije, be, bai-yabiltzuz: karlista, efenobaziñonista, falangista ta abaf, geratu barik yabiltzuz. Eta ¡zelako leyaz ibili be...! España'ren zorun-bila ei-dabiltz.

España'ren zoruna, euren eskubetan ei-dago...

Zorun bakaf bat egoteko, esku lafegi ikusten doguzala uste dot. Baña dana dala, ofeik ibili dabiltz, beintzat.

Ibili, ta itzaldijak-itzaldi egiten dabez, ganera.

Primo de Rivera deritxon falangista be, of dabil. Lengo egun baten, Cordoba'n ixan da. Eta cordobatafai, olantxe esaten ei-eutsien:

"Jaufbideko aginarijak, arkondara oztiñak janzten eztauskube laga. Baña ezta ardura. Garaitza-orduban imiñiko doguz. Eta egun ofetan, sutautsaren edo polvora-usaña ixango dabe, ta bai berunpil edo balazen ufatubak be. España'rentzat aginmen-eguak be, baña, sutauts-usain eta berunpilen ufatu ofetatik urtengo dira."

¿Ikusten dozube? ¿Itzaldi edefa ta sutsuba, ezta? ¡Batez be sutsuba...! An entzuten egon ixan ziran cordobatafai, Primo de Rivera'ren azkenengo itz oneik, atsegin be atsegin ixan ei-yakezan. ¡An ixan ei-zan txalotsa...!

Eta gero, Rivera edo dalako ori aupatuten daben "Pueblo Vasco" ta onen senidiak, "efeboluziñorik"-eta... eztabela biaf esango dabe: jaufbide-kaltezko matxiñadeak-eta... iguin be iguin dabezela... ¡Ofein efiketea ulestuten dabena, ezta makala...!

¡Ems'en nor legoken...!

"Ems" edo dalako ori, atzo afte, ixenez be eztot entzun ixan.

Baña dana dala, Hispania-alde au baño ixilaguaedo da. Eta zoruntsu bixiko ba-gara, iñok be ikusten ezkauzan lekuban bixi biafa ixango dogu. Gaztelerazko esakun zar batek be, auxe diño, ba: "Para vivir feliz, vivamos ocultos".

Edo, geure izkuntzara biurtuta; "zoruntsu bixiteko, ostenduta bixi gadixan".

Eta aufera juateko, arijari oratu dayogun. Ems'tik ufian, ikusgafizko uri edef bat, lufpian ostenduta dagola idoro ei-dabe, "potasa-gatzak" edo ofelako miatz-tokijak luf-bafuban bilatzen dabiltzala idoro be.

Luf-bafuban idorotako bixileku bat, baña, beste gustijen aftian berezijenetarikua ixan ei-da. Aren aretua, ikusteko lakoxe aretua ei-da. Janztziia, bafiz, oraingo markes eta olanguak bixi diran jauregijetako aretuen antzian jantziia ei-dago: areto-tresna ta efedixarik aldintsu ta edeftidienakaz, irakufle. Aundikijen jai aundijak ospatuteko gefteuriko aretuaren antzekua ei-da.

Edestiko agiri zafetatik ataraten dabenentz, antxiñako aldijetako 30 urteko gudate ikaragafijan ondatu zan "Putschbch" eritxon uri ospatsuba ei-da Ems'tik ufian luf-bafuban idoro daben bixileku edefak daukazan uri ori.

Bixileku ofetan idoro dabezan efedixa, tresna ta abaf, edestirako aldin edo balijo aundikuak ei-dira.

Ems edo dalako ori nun daguan be eztakitzut, irakufle, ezta lufaren efayetan ostenduta idoro daben "Putshbch" ixeneko uri ospatsu ori nun daguan be.

Baña Gernika-ondo "Axefota", "Bizkafgi", "Pagasafi" edo "Santo Domingo" gana baño ufunago ezpa-lego, araxe juango nitzake. Araxe juan, eta ain edefto tresnaz eta abaf janztziia idoro daben bixileku eskotu aretan bixi.

"Zoruntsu bixiteko, ostenduta bixitia lakorik eztagola, ¿eztiñue, ba...?

Efiketearen arijari elduta bafiketak-bafiketa egiten diñardubezanen lafegikeririk beñepein, luf-azpiraño elitzakez elduko... Eta España'ren zorija euren eskubetan darabilen efiketari ofein bafiketak entzun ez irakufi egiteko lekuban bixi danak, eztau zorun gitxi.

Bilbao'tik Trespaderne'rako burdinbidia amafu, ta Ems'erako burdinbidia egiten dabenian, Ems'erako txartela erosten nua, ni, beñepein... ¡Baña "Pueblo Vasco„'k gura ezpa-dau be...!

URIBITAFTE'TAF IBON.

Zirika

Zer egin eztakigu: eskumara ba-guaz, eskefek ak oyuka daukoguz; eskeferuntz jausten ba-gara, eskumakuak ofuka. Abef tzalien buruko miñak eztira txikefak. Aolku-bila asi gara. Geure neska oneik gixon ospetsu bati atzalduten gengozala, zaldun bat aufetu yakun.

—¿Olako gauza kazkafak dirala-ta ikeratuten zarie?

—¿Ezerez deritxazu ala?

—Neuk emongo dautzubet, neuk onu punterengua. ¡Kontsejeru bat biaf zeunkie!

—¿Baña nun aurkitu daikegu kontsejeru on bat?

—Gorengo bat daukozube Bilbao'n. Guzufa dirudi guzufa aren ezaupiderik euki ezegitia.

—Nor dan esan egiskuzu, ba.

—¡Calle Itufiño! Arek esaten dautzubena egiten ba-dozube, eskumaf ta ezkeftafak, gustijak pozik eukiko dozubez.

—¿Zegafik dirauskuzu ori?

—Gixon ofek ondoen dakijalako txefena ta Jaungoikua, be, aizkidetuten. Bijentzat daukoz goralbenak eta kandelak.

卐 卐 卐

Bilbao'ko Udalak diru laf dauko. Sakelok utsik geunkezala-ta negafez ibili garanoi edefak emon dauskuz. Eskolak, gexoetxiak eta abaf sostenitzeko dirurik eztago, baña Calle Itufino'k gura-dauzan gauzetarako bai.

Huertas deritxon eskultoriak gixa-irudi bat egin dau; Unamuno'rena. Oneik eskultore oneik zufak dira. Gixa-irudijak egiten dabez eta gero Udalai bezuzatzat emoten dautsez. Eta lotsarik arean dauken udalak, ordez baño ezpada be, lau-bots mila laufleko emoten dautsez.

Unamuno'ren aurpegi ori, afizko aurpegija gero! erosi biaf ei-da. Bilbao'ko udalaren areto nagusijan jafiko dabe. Badosa'k iñuanez dirurik eztago ta elegantzijetarako astirik eztaukogu. Calle'k ostera, gixa-irudi ori biaf-biafekua dala diño. ¡Salamanca'ko udalak zegafik eztau erosten! Unamuno ez-eze Calle Itufino bertzolarija bera be emongo yako.

卐 卐 卐

Royo Villanova pozik ei-dago. Lenguan eldu yakozan izpafkari batzuk eta zer bafi zan itaundu eutsen. Ainbeste bafiketa erabili daun jamari itaun ori egitia ezta gauza afigafija. Royo'k baña tautik be ezeutsen erantzun. ¿Zer jazoten yakon? —Irurogeta sei urte oneitan ministru noiz egingo ninduben begira egon naz eta bafiketa bategafik galdu dedin gura dozube? —erantzun eutsen.

Irurogeta sei urte oneitan ministrutza baten begira egon da Katalandafen aizkide bijotzeko au. Barcelona'ko kai-onduan dagon Colon'en gixa-irudi gurena, be, pozafen ei-dago. Royo Villanova'ministru dau ezkeroztik usuak eurak be etxakoz buru-ganian jarten. ¡Amaikatxu uso-kortz ba-eukan ba!

卐 卐 卐

¡Garbizu'ri emon dautsez emotekuak! Jusgedurantza jaun gintzan juan eta berein emakume ikusi gebazan. ¿Zer jazoten da berton gero? itaundu geban eta emakume batek erantzun eustan: ¿Eztakixu ala? Garbizu'ren aurkako auzija ikusi daikezu.

Entzun nebaneko poztu nintzan. Efkaldaf geyenak an egozan. Uste geban baño geyago dira. "Ori "Gaceta" txafi ori" andra batek oyu-egijan. Itz loyago bat be entzun geban "Gaceta" ofen aufka. ¿Zegafik? Auzi ofen efu gustijak "Gaceta„'k ei-daukoz. Kisto'ren saspi itzaen antzera, Garbizu'k saspi itz esan eutsezan efkaldafen alderdiko emakumia. Itz baten eta bestiaren bitaftian gitafa bategaz "Plamenko" baten antzean abestu eroian. ¡Ango olé mañó eta antzekuak!

Uskufzaren laidoz egiñiko itzaldi a txaftzat aftu dau epaliak eta ile birako espetxia ta bosteun laufkekoko galena lepaldu dautsez sermolari laiku ofi. ¡Udaletxian izketan eguala uste eban-eta!

ARABA'TIK

Ikusi dezagun norako joera izan duten Zalduendo'tik beste efietara ezkondu diranak. Aufekoan esan nuanez 1900'tik 1935 'gn. urteraño 86 gizemakume ezkondu dira Zalduendo'tik. Ona emen orain kabiak nungo efietan egin zituzten: (efien izenak eta efi bakoitzera zenbat Zalduendo'taf jon diran jafiko degu); Albeniz 1, Apelanaiz 1, Araya 8, Askarza 1, Barakaldo 1, Barcelona 1, Beasain 1, Bergara 5, Bilbao 3, Buenos Aires 1, Cazangitat (Burdeos), 1, Covadonga 1, Donostia 4, Egino 1, Elburgo 1, Elgea 2, Ermua 1, Galafeta 3, Gazteiz 14, Eredia 1, Huércanos (Logroño) 1, Izarza 2, Jokano 1, Jungitu 1, Langarika 1, Legazpia 1, Lezo 2, Manresa (Vich) 1, Miranda de Ebro 1, Okina 1, Paris 1, Pedernales 1, Renteria 2, Ribabelosa 3, Rosario de Santa Fe 1, St. Anne de Vuy (Burdeos) 1, Saint Ferme (Burdeos) 1, Saint Foy le Grand 1, Salvatierra 2, San Adrian (Nabafa) 1, Santiago (Logroño) 1, Sestao 2, Tolosa 1, Ulibafi-Jauregi 1, Urabain 1, Zaragoza 1, Zumafaga 1. Ortik ikus genezake Zalduendo'tafak geyentsuen Gazteiz, Araya, Bergara, Donostia, Parante, Bilbao, Galafeta ta Ribabelosa'ra jo dutela.

Esan genuan baitare, 1908'gafenetik 1935 'gafeneraño beste efietatik Zalduendo'ra ezkondu diranak 23 izan dirala (egia esateko, 24; ezkontza bateko senaf-emaztegayak atzefitafak baitiran). Ona emen nundik etofi diran: Alaiza 1, Araya 1, Afieta 1, Aspuru 2, Cerber (Huesca) 1, Txintxetru 1, Donostia 1, Egilaz 2, Gázeta 1, Galafeta 1, Gazteiz 2, Landa 1, Madrid 1, Maestu 1, Mendaza 1, Narbaja 1, Oreitia 1 (Agurain)-Salvatierra 2, San Román 1, Sestao 1. Zalduendo'tik beste efitara, beraz, beste efietatik Zalduendo'ra baño joera askosaz aundiagoa dago. Ala ere ordea emengo biztanleak eztira dirudien bestean gutxitzen; il baño askoz geigo jayoten baitira. 1900'tik 1935'era 405 jayo dira; il befiz 215 bakafik. Urtean beraz, euneko 11,48 jayo dira; il befiz, euneko 6,14: itz batean bat iltzen danerako bi jayotzen dira. Beraxeago dijoazkitzu urte bakoitzako jayo ta il diranen zefendak. Azkeneko urte auetan jayotzak gutxiago dira. 1900'tik 1927'raño, amar edo amafetik gora jayo ziran, 1911 ta 1924'gn. urteak kenduta, beste urte guztietan. 1908 'tik aufera, befiz, (1930'gafenean 11) amafetik bera izan dira jayotzak.

Eliz ontako ildakoen agiri-idaztitik atera degu 215 il diran efi ontan 1900-'935 'raño, eta 215 oyetako bakoitza zenbat urtekin il dan ere. Azpitik dijoazkitzun zenbakietan ikusten danez, 25 urtetan il diranen artean erdiak baño geigo aufak izan dira, amar urtetik berakoak beintzat: danak, 215; amar urtetik berakoak, 111; euneko beraz 51,66 amar urtetik bera iltzen dira. Ez al da ikaragafia aufak il bear au?

Geyentsuenak noiz il dira? Ona emen: ilebetetik urtebeterakoak 35 = euneko 16,27; urtebetetik bi urterakoak 20 = euneko 9,30; 60 urtetik 69'rakoak 23 = euneko 10,60 eta 70 urtetik 79'rakoak 25 = euneko 11,62. Zalduendo'n gazterik oso gutxi iltzen dira: edo aurak edo zafak.

Osagileai atsegin izango zaielakoan jafi ditzagun 35 urte auetan il diranen gexotasunak. Erderaz bearko dute eri-izenak; ezpaitegu oraindik euskaldunok eri-izenen iztagirik: accidentes 2, ademo sarcomas 1, afecciones cardíacas 13, angina diftérica 1, ídem inflamatoria 1, aparato respiratorio 1, apoplejía cerebral 1, arterio esclerosis 1, ataque cerebral 1, ídem de asistolia 1, atrepsia 4, bronconeumonia 3, bronquitis 14, cáncer al estómago 3, cionosis congénita 1, cibarilosis 1, cionosis hipertrófica 1, cólico 1, congestión cerebral 3, conmoción 2, consunción 6, convulsiones 1, debilidad congénita 3, ídem senil 4, derrame cerebral 5, ídem interno 1, ídem seroso 1, diarrea infecciosa 3, disentería 3, edampsia 3, edema pulmonar 2, endocarditis reumática 1, enteritis 3, epilepsia 1, epitelionia de la cara 1, falta de desarrollo 7, fiebre tifoidea 2, gastritis 3, gastro-enteritis 14, grippe 5, hepmotisis 1, hernia 1, ictericia 1, inanición 10, insuficiencia cardíaca 3, ídem mitral 1, irritación intestinal 1, laringitis 1, lesiones al corazón 2, leucocitomia 1, meningitis 6, mielitis 1, neumonía 4, ídem gripal 2, nefritis 2, oclusión intestinal 1, parálisis fulminante 1, peritonitis 4, pulmonía 2, quemaduras 2, raquitismo 8, reblandecimiento cerebral 1, sarampión 3, suicidio 1, tétano infantil 1, tosferina 1, tuberculosis 11, tumor al estómago 2, ídem interno 1, úlcera al estómago 1, vicios de conformación 3, al nacer 7, por causas que no constan 3 = 215. Indafik geyen izan duten gaixotasunak auek dira: afecciones cardíacas (13 ilak), bronquitis (13), gastro-enteritis (14), inanición (10), tuberculosis (11).

URTEAK	JAYOTZAK	ERIOTZAK
1900	16	3
1901	13	3
1902	12	12
1903	19	9
1904	16	10
1905	13	10
1906	14	9
1907	12	7
1908	14	8
1909	12	5
1910	18	10
1911	9	9
1912	10	7
1913	12	5
1914	12	2
1915	12	2
1916	11	5
1917	16	5
1918	12	16
1919	15	6
1920	12	4
1921	14	4
1922	10	5
1923	10	4
1924	8	11
1925	10	5
1926	10	8
1927	10	7
1928	7	2
1929	7	4
1930	11	3
1931	9	5
1932	9	1
1933	4	3
1934	6	6
	405	215

ZENBAT URTEKIN IL DIRAN

ILAK							
Jayotzean	7	=	%	3,25	7	=	% 3,25
Jayo ta 12 ordu bafu	11	=	%	5,15	18	=	% 8,37
12 ortetik ilebetera	11	=	%	5,15	29	=	% 13,49
Ilebetetik urtebetera	35	=	%	16,27	64	=	% 29,76
Urtebetetik 2'ra	20	=	%	9,30	84	=	% 39,06
2 urtetik 3'ra	8	=	%	3,72	92	=	% 42,79
3 — 4'ra	8	=	%	3,72	100	=	% 46,51
4 — 5'ra	4	=	%	1,86	104	=	% 48,37
5 — 6'ra	4	=	%	1,86	108	=	% 50,23
6 — 7'ra	1	=	%	0,46	109	=	% 50,69
7 — 8'ra	1	=	%	0,46	110	=	% 51,16
8 — 9'ra	0	=	%	0,00	110	=	% 51,16
9 — 10'ra	1	=	%	0,46	111	=	% 51,62
10 — 19'ra	8	=	%	3,72	119	=	% 55,34
20 — 29'ra	13	=	%	6,64	132	=	% 61,30
30 — 33'ra	7	=	%	3,25	139	=	% 64,65
40 — 49'ra	7	=	%	3,25	146	=	% 67,90
50 — 59'ra	15	=	%	6,98	161	=	% 74,88
60 — 69'ra	23	=	%	10,60	184	=	% 90,23
70 — 79'ra	25	=	%	11,62	209	=	% 97,20
80 — 85'ra	6	=	%	2,79	215	=	% 100,00
	215						MIKELATS.

Beremunda deuna, autorle

Beremunda deuna 1020'gafen urterantza jayo zan. Bere gurasoak Nabafa'ko Uren edo andikietarikoak zirian. Iratxe'ko Lekaretxetik ufin barik jayo zan, batzuen ustez Arelano'n, besteenez Bilatuerta'n. Guk ezin ebatzi zeñetan jayo zan. Oraindik mutiko zala sartu zan Iratxe'ko lekaretxean. Lekaretxe aretako Nagusi Beremunda'ren osaba Muni eritxona zan. Gure lekaidetxoak osabearen ardurapean beingoan auferakada gogofa egin eban ekanduon-bidean eta alatzak egiten be gazterik asi zan. Lekaretxe-inguruetako txiroak ara etoften zirian ukafeske. Beremunda ukaf-zabaltzale zan. Bein bere Muni'k ilobea esanekoa zanentz jakingurarik ukafik emotea galazo egin eutson. Beremunda altzo bete ogi-zati aftuta atetara doa, txiroen efuki da-ta; osabeak bidera urteten dautso ta ba-dirautso:

—Zer daroak of Beremunda?

—Egufak, osaba, egufak, txiroak sua eginda berotu daitezan.

—Ikusi yaiguan atzoori!

Osaba-ilobak onen altzoan egufak ez besterik ez dakuse. Ofezkero osabeak afiturik: "Auferantzean egin ukafak, seme, bilduf barik".

1052'gafen urtean, 22 urte ebazala. Beremunda Iratxe'ko Nagusi agiri da (¹), baña benetako Nagusi barik bere osaba Muni'ren laguntzale, oraindik osabea bizi za-eta. 32 urte ebazala benetako Nagusi bakaf gelditu zan, osabea ilda. Ainbeste lekaide ta asko urtetsu ta ekanduontsu lekaretxe aretan aufkituafen Beremunda lekaide gaztea Nagusi egiteko beronek be ekanduonik eta jakituririk gorengoak izan beaf.

Beremunda gizon jakintsua ta sentzun andikoa zala siñistuteko eztago ikusi baño aldi aretako Nabafa'ko Bakaldunak beti adizkide izan yakozala ta onu-eske bein baño geyagotan erdu yakozala.

Beremunda bera ezeze bere lekaideak be zintzoak ziriala ikusteko dakuskun Santi Ramirez Bakaldunak 1087'gafen urtean aftutako erabagia. Bakaldun onek erabagi ebanez, epaitegian naiz ostean Iratxe'ko lekaide baten itza asko da lekuko-agiritzat.

Nabafa'ko Bakaldunak Andera Miren-zale andiak zirian-eta Iratxe'ko lekaretxeari Beremunda bizi zal emokun andiak egin eutsoezan.

Beremunda ekanduontsua ezeze kementsua be ba-zan. Santi V izengotiz Zintzoa Legardeta'ren jaube zan. Iratxe'ko lekaretxea bafiz Sotes'ena. Bakaldunak efiok trukau egin gura ebazan ta Beremunda'ri iru bidaf eskatu eutson. Beremunda'k ezetz, Bakaldunak indafaz zemaitu-aren. Bakalduna lendik Beremunda'ren adizkide ba'zan, etsi zanetik aufera-gitxiago etzan izan. Eta izan be, Bakaldun onek bere afeba Mentze'ren bitaftez. Arelano'ko Andera Miren'en txadona beronen ondasun guztiakaz Iratxe'ko lekaretxeari emon eutson. Egia esan, Bakaldunak emokune au Bakaldun-lekaipuruen afteko eztabaida-aufetik egin eban egin, baña eztabaida ondoan len emoniko berbea ez eban iruntsi, bayeztu baño.

Roma'ko Doipuru Alesander II gure Deunaren bizialdian, ainbat idazti eroanazo zirian Roma'ra, andon-idaztiekaz batera jokatzen ikusteko eta Doipuruak Iratxe'ko etsita euretaz iñondiko gorapen ebazan. Lekaidetzan lenagoko zeatzago beteteko, Cluny'taf aragueban Iratxe'n, eta au dala-ta Iratxekaretxearen entzutea ufiñetaraño zan Befogei lekaretxek baño geyagoten dabe Iratxe'kora onu ta afieske. Beremunda'ren aldian lekaren ekanduon ta jakituri-entzuteraño igon zan. Napaftafak soloetxe, baratz eta gaimelufeiztitan ne andiak egin dautsoez Iratxe'ri.

Beremunda'ri lekaretxeko biurutzasko kentzen eutson-afen, bere bituta etzan bizi. Soin-gauzetan bebera ba'da, gogokoetan ez azkenBeremunda'k bere gogoari eguntzan eutson egokon janaria ta ugabe. Bere zaletasunik urtenenak tiaganakoa ta Andera Miren'ganrian. Gotafen aldditiko Iratxe'ko Miren - irudiaren oñetan jaungoAmari amaika otoi gaftsu egin. Irudi agufgafi au orain Dikazeskitzen da. Lizafa-ondoan aufkituPui'ko Andera Miren be 1080 gotean, Deun au bizi zala, agertu diñoenez, Beremunda'k eutson azbultzauta agertu be. Beremunda'k Ramirez Bakaldun zanari Lizafa'ko emon eutsozan, Andera Miren agotokiaren inguruan orain Lizafa uria an eragiteko.

Alatzak geyen baten deuntzan izan oi dira, eztira baña deuntzan. Beremunda'k bizi zalarik be aftu edo mirari egin ebazan. "Etofkitzan ezdik ikusten eban, txefenak gantik uxatu egiten ebazan, itsuak gexoak osatu ta Napafoa'rentzako eguraldi onak safi-safitan loftu ei.

Bein, Ega ibaya azita, urak laxaxo bat aftu ta an daroe Beremunlaguntasuna eskatu ta eskatuan -ertzean oso-osorik aurkitzen da.

Lapufak Iratxe'ko umeriak ostdabez, baña taketa lez lufari jostatzen dira lapufok, arik eta biartamuturik deunaren oñetan obena ta onen azketsa loftu-afte.

Bein, Iratxe'ra inguruetako efidatoz, goseak eraginda, ogi-eske. Beda'k goseti arein aufean jaupea egin ta afigafia! ortzetik uso-antzo gotsita iru mila goseti baño geyago izten dauz.

Deun entzutetsu au 1092'gafen epalaren 8'gafenean il zan. Efia lazan deunai dagokien aintza emon Doibatzak efiaren egikera ori ontzan izan dau. Beremunda'ren otoizketapea oniritxi ta nekazka ugariak balez emonik.

Beremunda, jatofiz. Jauregizafgikoa zan ufean ta abizenez Mendi

(¹) ...adest etiam praesens Alberemundus, Dominus de Irax...

LAFAKOETXEA"TAF

Euzkadi'ko Aberaztasun Oargarriya

Euzkadi, beste edozein lufalde bezin ongi jantzirik dakusgu, aberaztasun-gayan. Ikusi dezagun.

Lufalde baten lenen biaf duan gauza: Jakiya da; eta zer jana efuz edo ugari artzen da Euzkadi'n.

Garitan asko aftzen da lufalde ontan, eta oraindik askoz geyago aftzeko ere, lufak ba'ditu gure Abefija'k, nai-izan ezkero edo biaf izan ezkero.

Pentsu-gauzatan ere, zer esanik ez: asko jasotzen da, batez ere Nabarra ta Alaba'ko efibera-aldean.

Igali edo frutatan: ¡efuz!

Eta ¿ardotan? Baita. ¿Nork ezditu ezagutzen Araba ta Nabafa'ko ardo gori-beltz bikain eta gozatsuak?

Sagardorik onenak ere, Euzkadi'koak dirala ¿zeñek ezdaki?

Meats edo mineral-gauzatik asita, nolanaiko ola edo "fábrica" txiki ta aundijak ugari dira Euzkadi'n, Ebro'z aruntzako lufalde oftako aldean.

Bati-bat, "metalurgia„'ko landoletan eta ingi edo papel olatan edo landolatan, aberaztasun izugafizkoa azaltzen digu euzko-lufaldeak.

Bada, atzefitafak berak ainbat aldiz aitoftu izan dutenez, ingi (papel) olarik onenak, Euzkadi'koak dira; iñun baño ur obeak ditugulako emen lagintza oftarako.

Eta oso menditsua danez, gure lufaldea, aberaztasun ikaragafija daukagu uretan ere, ta oni eskef, tximistindaf-etxe (centrales eléctricas) asko ta asko ditugu Euzkadi'n. Beraz, esan dezakegu, baña "kopeta" goi-gora jasota: gorengo malan agefitzen zaigula Euzkadi ain gafantzi aundiko arazo ontan ere.

Eta ¿zer esango degu beftako lufagatik?

Soro, zelai, baso, mendi ta ibaf, nolanaikoak ditugu: babesak, aldazkoak, berdiñak eta aukera naiz tankera guzitakoak; lufalde busti ta legofak ere bai, edozer mota edo klasetako barazkijak aftu ala-izateko ala-elakoak.

Bitxabalez edo kamiyoz, edo "ferrocarriles", ufutizkiñez edo léfonos" eta abaf eta abaf ere, sun eta aberaztasun afigafizkoak kagu Euzkadi'n. Eta ¿zeñek ezdaenengo malan aufkitzen zaigula -lufaldea gai-onetan ere?

¿Zeñek ezdu oartzen begijetan ain argi ta garbi dakusgun gaiegi-utza dala, ererijo edo etsajtgauza bat esan nai-ba'digute ere?

Une onetan Sabin maitagarijaren -oroigafi abetxek datozkit burura.

"¡Euzkotarra!—esan oi-zuan—afte egon biaf zera lotan? ¿Itzu nai-aldezu, ¡Esnatu zaitez, bada! tu, esnatu zaitez euzkotafa! Eta begira, zayosu, erbestetafen oafgafian daukazun aberaztasun aundi maiftatu zazu gogoz eta bijotzez. Abefi gaxoa; zure Ama laztana zama" aldebat, utzirik; bada ori ezdezun bitaftean, etzera egizko en duin, jatofizko odolaren duin ta seme saldu edo traidorea bainik izango egizko Abefija'ren aufian.

¡Ze egi aundija esaten digun Sabin!

Ez-gaitean ba, eskef-gaiztoko efak izan; eta bakoitzak beti gogozagun bertso edo kantu onek digun bidea:

"Euzkadi laztana-da
nere Abefiya,
ta nere ele kutuna
Euzkera garbiya;
nere ikufin-maite
bikain-pozgafiya:
Goi-jauna'ren aufian
LEGE-ZAR garbiya."

Euzkadi azke edo libre ¿zein bikela? Ba'dira, bai, onela mintzatu oi-diran euzkotafak ere; baña ofelatzatu izan dira Euzkadi'ren osogogo-txafez edo gofotoz begiratudiyotenak. Ofela mintzatu izan diran kadi'ren izakera berezlya'tzaz beteakon sakon oldoztu edo pentsatu izandutenak. Ofela mintzatu izan diran kera basetxietako "sukaldetarako" eztala uste izan duten "kaikuna" azkenik, ofela mintsatu izan diran KERAZ jan eta ERDERAZ biziten euzkotaf saldu edo traidoreak uste izatea egizko izakerak gure deari ematen diyon aunditasun, edeta aberaztasunak bestekoz afazoitzfuanean.

ZELAI.

Neskutza'ri

Geure Amatxu mafe-mafia
emen gatoftzuz alairo,
gogo-baratzan batu doguzan
lorak eskintzen mafero.

Lafosak eta kabelintxubak
begijarentzat pozgafi,
ildurak eta otoitz gartsubak
zuretzat atsegingafi.

Eguzkijaren ufe-izpijak
loratxubak sortu ditu,
Zure eskafen iñuntz gozuak
berezki txukundu ditu.

Kedatz lufunen usain gozoa
lora-aftian edatu,
gure gogo ta bijotz txikijak
onoimenez Zeuk ornidu.

Ementxe gagoz Zure alabak
neke-aftian samiñik,
begi edefok zuzendu guri
poztasun gozoz beterik.

Ezta guretzat pozgafirik
Ama Zeu baño besterik,
ezta guretzat argirik
Josu mafia lakorik.

MAÑARIKO.

Euzkeldun - Batzokija

Gai onetzaz dabilen zufumufua nigana-be eldu da ta euzkeltzalia nazalakuan nagon ezkero pozez, be, pozik entzun dot asmo ori ta gertu nago aldodana egiteko.

Nik dakidalez baña, asmo ori Batzoki bafija zabalduteko asmua da ta ofetarako ezkagozala uste dot, zabalkuntza ori ta Batzoki bafi baten txindi-bizitzea txinditza aundija biaf ixango daulako.

Batzoki bafija zabalduteko asmo ori alde batera itxi-ta, ikusi daiguzan zabalik doguzan batzokijak.

Ni neu, ufe dodalako-ta Sabin-Etxia'ra juaten naz egunero-ta bertara juafen diran abeftzaliak zeinbat ixaten diran ondo dakit. Geyenetan amar-amabost lagun batzen gara eun-befeun lagunentzako tokija dagon Batzoki aretan.

Ardi galduak mendijan lez, bastertxu baten egoten gara gu. Areto gustija bafiz, utzik eta utzik dagon toki ori euzkeldun-euzkeltzaliak betetuko ba'leukie, ta euzkera utsez itz egingo. Ez-ete ixango litzake batzoki ori, Batzoki-Euzkelduna, geuk gura dogun Batzoki Euzkelduna?

Goyazan ba danok bertara ta geure euzkeltzaletasunaz, geure eguneroko ta une gustiko euzkera utzez itz egitian, arin baño ariñago Batzoki ori euzkeldunduko dogu.

Onez ganera, euzkerearen alde zerbait egitekotan ba'gara ta Batzoki Euzkeldunik emen Bilbao'n ixateko ba'da, gomutau eztala toki egokijenik Sabin geure irakaslia zanaren etxia baño.

Nire uste au onartzen ba'da, gai onetzaz aufetik dabiltzanak arduria artu dagijela ta gauzak aufera eruateko gagozanoi batzartxu baterako dei dagijela.

ONDARTZAPE.

INGI BILDEGIA
Papelería de Oria.
MORAIZ'TAR JOSEBA MIRENA
Teléfono, 154. TOLOSA

Irakurri EUZKADI

Dr. R. Aranbu
AZALEKO SENDAGILEA
Egunero 11-1, 4-7.
FUEROS, 5, tercero. — DONO